

Bogusława Gnela

Propozycje uregulowania ochrony konsumenta w polskim prawie prywatnym międzynarodowym

I.

Jednym z kierunków rozwoju prawa jest ochrona „słabszych”. Do kategorii podmiotów „słabszych” zalicza się w prawie cywilnym między innymi konsumenta. W rozumieniu art. 22¹ Kodeksu cywilnego¹, konsumentem jest osoba fizyczna dokonująca czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

Tradycyjną funkcją prawa prywatnego międzynarodowego (kolidyjnego), jest wskazanie prawa właściwego, najściślej związanego ze zdarzeniem prywatnoprawnym o charakterze międzynarodowym. Kolidyjnoprawna ochrona konsumenta pojawiła się nie tak dawno w normach konwencyjnych i normach prawa prywatnego międzyna-

¹ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

rodowego państw obcych. W polskiej literaturze² wobec tej tendencji zaproponowano najpierw wzmocnienie ochrony konsumenta na gruncie prawa merytorycznego, a następnie zastanowienie się nad uregulowaniem tej kwestii w prawie prywatnym międzynarodowym. Jako ewentualne środki „kolizyjnej” ochrony konsumenta wskazano przepisy koniecznego zastosowania *legis fori*, bezwzględne przepisy statutu obligacyjnego oraz klauzulę porządku publicznego³. W związku z perspektywą przystąpienia do Unii Europejskiej pojawiły się głosy o potrzebie ustanowienia w polskim prawie norm kolizyjnych służących ochronie konsumenta⁴. W latach 90. XX w. rozpoczął się proces wprowadzania do polskiego systemu prawnego przepisów zharmonizowanych z dyrektywami konsumenckimi. W efekcie tego procesu (i nie tylko) kolizyjną ochronę konsumenta wyrażają w sposób fragmentaryczny przepisy zawarte w Kodeksie cywilnym oraz niektórych ustawach pozakodeksowych. Umiejscowienie, konstrukcja prawna tych przepisów jako norm kolizyjnych oraz kwestia ich zgodności z prawem wspólnotowym, są przedmiotem krytyki⁵.

² Por. W. Popiołek, *W sprawie ograniczeń kolizyjnoprawnego wyboru prawa w polskiej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994, s. 348–351.

³ Na temat ewolucji poglądów w sprawie kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta w polskim prawie prywatnym międzynarodowym zob.: P. Mostowik, *Kolizyjnoprawne problemy dostosowania prawa polskiego do dyrektyw Unii Europejskiej*, cz. 1, „Rejent” 2002, nr 7, s. 119–121.

⁴ M. Pazdan, *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 3, s. 22; idem, *O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 9, 2000, z. 3, s. 504; M. Jagielska, *Ochrona konsumenta jako zagadnienie kodyfikacyjne w prawie prywatnym międzynarodowym*, *ibidem*, s. 639 i nast.; A. Kozakiewicz, W. Kurowski, *Co dalej z kodyfikacją prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce?*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 12, 2003, z. 4, s. 931–932; J. Gołaczyński, *Kolizyjne aspekty umów zawieranych z udziałem konsumentów*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2004, nr 2617, *Prawo*, Wrocław 2004, s. 60.

⁵ Zob.: P. Mostowik, *Kolizyjnoprawne...*, cz. 1, s. 107 i nast.; idem, *Kolizyjnoprawne problemy dostosowania prawa polskiego do dyrektyw Unii Europejskiej*, cz. 2, „Rejent” 2002, nr 9, s. 59 i nast.; M. Lijowska, *O kolizyjnoprawnych problemach dostosowania prawa polskiego do europejskiego prawa ochrony konsumenta*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 13, 2004, z. 1, s. 137 i nast.

II.

W Unii Europejskiej ochrona konsumenta jest realizowana na płaszczyźnie kolizyjnej przez przepisy niektórych dyrektyw konsumenckich⁶ oraz przez konwencję rzymską z 19 czerwca 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych⁷. Mimo podpisania przez Prezydenta RP ustawy z 22 września 2006 r. o ratyfikacji Konwencji o przystąpieniu Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej do Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie 19 czerwca 1980 r., oraz Pierwszego i Drugiego Protokołu w sprawie jej wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, sporządzonej w Luksemburgu 14 kwietnia 2005 r.⁸, do obowiązywania konwencji rzymskiej w Polsce konieczna jest jej publikacja w Dzienniku Ustaw RP, która jeszcze nie nastąpiła. Konwencja rzymska ma charakter subsydiarny wobec innych konwencji międzynarodowych (art. 21 konwencji) oraz wobec instrumentów wspólnotowych (art. 20 konwencji). Prawo wskazane przez jej normy

⁶ Np. art. 6 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz.U.UE. L 95 z 21 kwietnia 1993 r.; art. 9 Dyrektywy 94/47/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 26 października 1994 r. w sprawie ochrony nabywców w odniesieniu do niektórych aspektów umów odnoszących się do nabywania praw do korzystania z nieruchomości w oznaczonym czasie, Dz.U. UE L 280 z 29 października 1994 r.; art. 12 ust. 2 Dyrektywy 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość, Dz.U. UE L 144 z 4 czerwca 1997 r.; art. 7 ust. 2 Dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji, Dz.U. UE L 171 z 7 lipca 1999 r.; art. 12 Dyrektywy 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniającej Dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE, Dz.U. UE L 271 z 9 października 2002 r.

⁷ Tekst konwencji w języku polskim: J. Poczobut, *Kodyfikacje prawa międzynarodowego prywatnego*, Warszawa 1991, s. 161 i nast.; W. Popiołek, *Wprowadzenie*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 3, 1994, z. 2, s. 297 i nast. Tłumaczenie urzędowe konwencji na język polski opublikowano w: Dz.U. UE. C 169 [PL] z 8 lipca 2005 r.

⁸ Dz.U. z 2008 Nr 208, poz. 1533.

kolizyjne jako właściwe ma zastosowanie także wówczas, gdy jest nim prawo państwa niebędącego stroną tej konwencji (art. 2 konwencji).

Prawem właściwym dla zobowiązań wynikających z umów jest prawo wybrane przez strony zgodnie z art. 3 konwencji. Jednakże w umowach konsumenckich (określonych w art. 5 ust. 1 konwencji) wybór prawa nie może pozbawiać konsumenta ochrony przysługującej mu na podstawie przepisów bezwzględnie obowiązujących w państwie, w którym ma on miejsce zwykłego pobytu, jeżeli zachodzą okoliczności określone w art. 5 ust. 2 konwencji. Te bezwzględnie obowiązujące przepisy tylko ograniczają zastosowanie wybranego prawa w zakresie, w jakim jest ono mniej korzystne dla konsumenta niż te przepisy.

Brak okoliczności wymienionych w art. 5 ust. 2 konwencji powoduje, że do umów konsumenckich stosuje się wybrane prawo zgodnie z art. 3 konwencji i ograniczeniami wynikającymi z ust. 3 tego przepisu.

W literaturze wskazuje się na trudności związane z interpretacją przesłanek (okoliczności) uzasadniających ograniczenie stosowania prawa wybranego dla umów konsumenckich⁹ oraz na konieczność stosowania w tych sprawach przepisów merytorycznych należących do kilku systemów prawnych¹⁰. Niektórzy autorzy podają w wątpliwość przydatność kazuistycznej, fragmentarycznej i skomplikowanej regulacji konwencyjnej w realizacji kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta¹¹. Twierdzi się, że art. 5 ust. 2 konwencji pozbawia ochrony konsumentów „aktywnych”, a ustalenie wskazanego w tym przepisie miejsca dokonania czynności zmierzających do zawarcia umowy konsumenckiej jest trudne, bądź niekiedy bezzprzedmiotowe¹².

⁹ M. Jagielska, *Ochrona konsumenta jako zagadnienie kodyfikacyjne...*, s. 646–647.

¹⁰ M. Jagielska, *ibidem*; J. Gołaczyński, *Kolizyjne aspekty umów...*, s. 55.

¹¹ A. Palacio Vellersundi, *Le commerce électronique, le juge, le consommateur, l'entreprise et le Marche intérieur: nouvelle equation pour le droit communautaire*, „Revue de droit de l'Union européenne” 2001, nr 1, s. 5.

¹² Por.: T. Pajor, *O zagadnieniach ochrony konsumenta w prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] *Rozprawy prawnicze, Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Obiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 254–255.

Jeżeli strony umowy konsumenckiej nie dokonały wyboru prawa, wówczas prawem właściwym dla takiej umowy zawartej w okolicznościach wskazanych w art. 5 ust. 2 konwencji jest prawo państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu (art. 5 ust. 3 konwencji). W braku tych okoliczności prawem właściwym dla umów konsumenckich jest prawo wskazane art. 4 konwencji, czyli prawo (lub prawa), z którym umowa wykazuje najściślejszy związek (lub związki – możliwe jest tzw. rozszczępienie statutu).

Domniemania zawarte w tym przepisie wskazują, że umowa konsumencka jest najściślej związana z tym państwem, w którym w chwili zawarcia umowy ma miejsce zwykłego pobytu (albo siedzibę zarządu) strona zobowiązana do świadczenia charakterystycznego, czyli przedsiębiorca. Jeżeli umowa została zawarta w ramach przedsiębiorstwa domniemywa się, że wykazuje najściślejszy związek z państwem, w którym znajduje się to przedsiębiorstwo. Jeżeli domniemania z art. 4 ust. 2 konwencji nie mają zastosowania, wówczas do kompetencji sądu należy poszukiwanie prawa, z którym umowa jest najściślej związana.

Sama idea wskazywania (wobec braku wyboru prawa) jako właściwego dla umów konsumenckich prawa państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu (art. 5 ust. 3 konwencji.), zasługuje na aprobatę. Pozwala ona na odstępianie od konieczności stosowania prawa strony zobowiązanej do tzw. świadczenia charakterystycznego, którą w umowach konsumenckich jest przedsiębiorca. Krytycznie należy ocenić jednak fakt, że stosowanie prawa państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, jest uzależnione od okoliczności, które choćby w związku z rozwojem handlu (w szczególności elektronicznego) straciły na znaczeniu¹³.

Krytyka kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta w konwencji rzymskiej stała się powodem podjęcia w Unii Europejskiej prac nad projektem rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady o prawie właściwym dla zobowiązań umownych („Rzym I”)¹⁴, które ma zastąpić tę kon-

¹³ *Ibidem*, s. 254–255.

¹⁴ Tekst propozycji tego rozporządzenia w przekładzie na język polski opublikowano

wencję¹⁵. W myśl art. 5 ust. 1 „Rzym I”, umowy konsumenckie podlegają prawu państwa członkowskiego, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, jeżeli (art. 5 ust. 2 „Rzym I”) umowa została zawarta z przedsiębiorcą, który prowadzi działalność zawodową lub gospodarczą w państwie członkowskim, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu lub w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa członkowskiego lub do kilku państw, włącznie z tym państwem członkowskim, a umowa mieści się w zakresie tej działalności, chyba że przedsiębiorca nie wie, gdzie konsument ma miejsce zwykłego pobytu, a jego niewiedza nie jest spowodowana niedbalstwem. Przepis ten nie stosuje się do umów wskazanych w art. 5 ust. 3 „Rzym I”.

Norma kolizyjna zawarta w art. 5 „Rzym I” ma charakter sektorowy, gdyż jej zakres obejmuje tylko konsumentów mających miejsce pobytu w państwie członkowskim UE. Podkreśla się, że z jednej strony norma ta rozwiązuje trudności, jakie mogą pojawić się w związku ze stosowaniem kilku praw wskazanych na podstawie art. 5 konwencji rzymskiej, ale z drugiej istotnie ogranicza kolizyjnoprawną autonomię woli stron¹⁶.

Zastosowanie prawa państwa UE, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, zostało ograniczone w projekcie „Rzym I” prowadzeniem w tym państwie działalności przez przedsiębiorcę, bądź „nakierowaniem” tej działalności na terytorium tego państwa. Kryterium „nakierowania” zostało zaczerpnięte z art. 15 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych¹⁷.

W umowach konsumenckich objętych zakresem art. 5 „Rzym I” przewiduje się możliwość zastosowania przepisów bezwzględnie obowiązujących „w aspekcie międzynarodowym” państwa wskazanego

w: „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 15, 2006, z. 1, s. 254 i nast.

¹⁵ M. Świerczyński, T. Targasz, *Prawo właściwe dla zobowiązań umownych. Wprowadzenie*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 15, 2006, z. 1, s. 246–247.

¹⁶ *Ibidem*, s. 249.

¹⁷ Dz.U. UE L 12 z 16 stycznia 2001 r.

w art. 8 ust. 1 „Rzym I”, bez względu na to, które prawo zgodnie z projektem rozporządzenia jest właściwe dla umowy.

III.

W Polsce kolizyjnoprawna ochrona konsumenta zależy od tego, czy oprócz ustawy Prawo prywatne międzynarodowe¹⁸, należy w danej sytuacji zastosować przepisy szczególne „rozsiane po ustawach”. Jeżeli strony dokonały wyboru prawa właściwego zgodnie z art. 25 ppm, wybrane prawo obce nie może być mniej korzystne dla konsumenta niż polskie prawo, w zakresie wskazanym przez wspomniane przepisy szczególne. Przepisy te nie są wynikiem głębokich przemyśleń ustawodawcy, lecz z reguły są efektem procesu harmonizacji z dyrektywami konsumenckimi, którego prawidłowość budzi uzasadnione wątpliwości. Tytułem przykładu, kodeksowa regulacja niedozwolonych postanowień umownych nie jest zgodna między innymi z art. 6 ust. 2 dyrektywy 93/13, gdyż nie przewiduje ochrony przyznanej tą dyrektywą konsumentowi w razie wyboru prawa państwa trzeciego, jako właściwego dla umowy pozostającej w ścisłym związku z terytorium państw członkowskich UE. Ograniczenie w stosowaniu wybranego prawa przewiduje natomiast art. 449¹¹ kc dotyczący odpowiedzialności za produkt, chociaż takiego mechanizmu ochronnego nie przewiduje regulująca tę odpowiedzialność dyrektywa 85/374/ EWG¹⁹. Uzasadnione wydaje się spostrzeżenie, że ustawodawca pomylił się i zamiast umieszczenia pośród art. 385¹–385³ kc przepisu zharmonizowanego z art. 6 ust. 2 dyrektywy 93/13, wprowadził do Kodeksu cywilnego art. 449¹¹ kc, którego odpowiednika nie zawiera dyrektywa 85/374/ EWG.

¹⁸ Ustawa z 12 listopada 1965 r. Prawo prywatne międzynarodowe, Dz.U. Nr 46, poz. 290 z późn. zm.

¹⁹ Dyrektywa Rady 85/374/EWG z 25 lipca 1985 r. w sprawie ujednoczenia prawnych i administracyjnych przepisów państw członkowskich o odpowiedzialności za wadliwe produkty, Dz.Urz. WE L 210 z 7 sierpnia 1985, s. 29, zmieniona Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 99/34/WE z 10 maja 1999 r., Dz.Urz. WE L 141 z 4 czerwca 1999, s. 20.

Inne problemy stwarza art. 17 ustawy z 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny²⁰. Stosowanie wybranego prawa obcego, np. do umowy o kredyt konsumencki zawieranej na odległość, może ograniczać nie tylko ten przepis ale także art. 17 ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim²¹, oraz art. 359 § 2³ kc (dotyczący odsetek maksymalnych)²². Ponadto art. 17 unpk nie jest zgodny między innymi z art. 12 dyrektywy 2002/65/WE (dotyczącej konsumenckich usług finansowych na odległość), w myśl którego konsumenci nie mogą zrzec się praw nadanych im przez dyrektywę a państwa członkowskie podejmują środki niezbędne do zapewnienia, że konsument nie traci ochrony przyznanej mu na mocy niniejszej dyrektywy poprzez wybór prawa państwa trzeciego, jako prawa właściwego dla danej umowy, jeśli ta umowa pozostaje w ścisłym związku z terytorium jednego lub więcej państw członkowskich. Polski ustawodawca nie uwzględnił w art. 17 unpk tych przesłanek a ponadto nakazał jego stosowanie, w razie wyboru prawa obcego, do konsumenckich umów uregulowanych w art. 1–16e) unpk²³.

Normy kolizyjne zawarte w dyrektywie harmonizacji minimalnej mają z reguły za zadanie zapewnienie konsumentowi standardu ochrony przewidzianego w tej dyrektywie, w razie dokonania wyboru prawa (wyjątkowo art. 9 dyrektywy 94/47/WE dotyczy wszystkich przypadków właściwości prawa państwa trzeciego) nie będącego państwem UE. Art. 17 unpk nie powinien zatem ograniczać zastosowania wybranego prawa obcego, gdy jest nim prawo innego państwa członkowskiego UE, gdyż takie działanie może być uznane za sprzeczne

²⁰ Dz.U. Nr 22, poz. 271 z późn. zm.

²¹ Dz.U. Nr 100, poz. 1081 z późn. zm.

²² Umieszczenie i zakres tego przepisu zasługuje na krytykę – B. Gnela, *Nowe uregulowanie odsetek maksymalnych w kodeksie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 12, s. 97–100.

²³ Art. 1–5 unpk dotyczą umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa są efektem harmonizacji polskiego prawa z Dyrektywą 85/577/EWG z 20 grudnia 1985 r., w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa, Dz.U.UE. L 372 z 31 grudnia 1985 r., która nie przewiduje ograniczeń w stosowaniu wybranego prawa.

z pierwotnym prawem wspólnotowym (dyskryminacja, naruszenie swobody przepływu towarów i usług)²⁴. Dyrektywa 2002/65/WE nie jest jednak dyrektywą harmonizacji minimalnej²⁵, dlatego art. 17 unpk w zakresie umów o usługi finansowe na odległość powinien odpowiadać ściśle treści art. 12 dyrektywy 2002/65/WE.

Cel tradycyjnych, wewnętrznych norm prawa prywatnego międzynarodowego polega na wskazaniu prawa właściwego dla danej sprawy przy pomocy takich łączników, które gwarantują, że to prawo jest najściślej związane z rozstrzyganą sprawą. Wskazane porządki prawne państw obcych są traktowane równorzędnie. Cel norm kolizyjnych zawartych w dyrektywach konsumenckich polega na zachowaniu standardu ochrony konsumenta określonego przez te dyrektywy. Między celami norm kolizyjnych zawartych w dyrektywach wspólnotowych a celami tradycyjnych norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego zachodzi konflikt, którego polski ustawodawca nie zauważył.

Jeżeli strony nie dokonały wyboru prawa, prawo właściwe dla konsumenckich umów wskażą normy kolizyjne zawarte w art. 26–29 ppm²⁶. W sprawach dotyczących umów konsumenckich art. 28 ppm będzie miał marginalne znaczenie, a ustalenie w art. 26 ppm „chwili zawarcia umowy” może być trudne i przypadkowe z punktu widzenia kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta. Umowy konsumenckie nie mieszczą się w zakresie art. 27 § 1 ppm, lecz w zakresie art. 27 § 3 ppm, gdyż w tych umowach kontrahentem konsumenta jest przedsiębiorca działający w zakresie przedsiębiorstwa. W braku ustalenia siedziby przedsiębiorstwa (co w umowach konsumenckich będzie wyjątkiem), zgodnie z art. 27 § 2 ppm, właściwym jest prawo państwa, w którym

²⁴ M. Lijowska, *O kolizyjnoprawnych problemach...*, s 159–160.

²⁵ A. Smith, M. Holloway, M. Limon, P. Thomson, G. McGrath, B. Walter, C. Dannevoey, *EU Guide to Consumer Affairs 2001*, Brussels 2001, s. 54–55.

²⁶ Jedynie art. 10 ustawy z 13 lipca 2000 r. o ochronie nabywców prawa korzystania z budynku lub pomieszczenia mieszkalnego w oznaczonym czasie w każdym roku oraz o zmianie ustaw Kodeks cywilny, Kodeks wykroczeń i ustawy o księgach wieczystych i hipotece, Dz.U. Nr 74, poz. 855 z późn. zm. – będzie stosowany także w razie wskazania prawa obcego przy pomocy każdego łącznika normy kolizyjnej.

umowa została zawarta. Wątpliwa jest przydatność tego łącznika, w szczególności dla umów konsumenckich zawieranych w handlu elektronicznym. Taki sam łącznik zawiera norma kolizyjna w art. 29 ppm.

Uzasadniony wydaje się wniosek, że art. 26–29 ppm nie wyrażają kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta. W wielu wypadkach przepisy te nie doprowadzą do ustalenia prawa właściwego dla umów konsumenckich, a wówczas należy zastosować do nich prawo polskie, zgodnie z art. 7 ppm. Klauzula porządku publicznego, instytucja obejścia prawa lub przepisy koniecznego zastosowania (wymuszające swoją właściwość)²⁷ tylko w nielicznych, wyjątkowych przypadkach mogą przyczynić się do realizacji tej ochrony.

IV.

W Polsce przygotowano projekt nowej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe²⁸, mimo perspektywy obowiązywania w Polsce konwencji rzymskiej i zaawansowanych prac nad projektem „Rzym I”²⁹. W kwestii kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta art. 30 proj.³⁰, nie uwzględnia propozycji zgłaszanych w literaturze³¹ lecz w zakresie zobowiązań umownych odsyła do konwencji rzymskiej (art. 30 zd. 1 proj.), a odesłanie obejmuje także umowy, których konwencja ta nie

²⁷ Por.: B. Fuchs, *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*, Katowice 2003, s. 187 i nast.

²⁸ Celowość uchwalenia nowej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe jest przedmiotem dyskusji. Za uchwaleniem tej nowej ustawy opowiedzieli się m.in.: M. Pazdan, *Założenia i główne kierunki reformy...*, s. 20 i nast. Natomiast krytycznie o projekcie tej ustawy wypowiedzieli się np.: A. Mączyński, *O potrzebie, zakresie i sposobie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 851 i nast.; K. Zawada, *O projekcie nowej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 15, 2006, z. 4, s. 1083 i nast.

²⁹ M. Świerczyński, T. Targasz, *Prawo właściwe...*, s. 252–253.

³⁰ W wersji z 5 stycznia 2007 r.

³¹ Zob.: J. Gołaczyński, *Kolizyjne aspekty...*, s. 60.

dotyczy (art. 30 zd. 2 proj.). Postanowienia art. 30 proj. różnią się nieznacznie od art. 31 proj. w wersji z sierpnia 2006 r., w którego uzasadnieniu podkreślono, że przepisy konwencji rzymskiej rozciągnięto na umowy wyłączone z jej zakresu, aby uniknąć potrzeby odrębnego uregulowania prawa właściwego dla tych umów, bądź utrzymania w mocy dotychczasowych przepisów w odniesieniu do tych umów.

W projekcie umieszczono również art. 37 proj., który ma (jak wynika z jego uzasadnienia) chronić konsumenta w zakresie wykraczającym poza stosunki objęte konwencją rzymską. W myśl tego projektowanego przepisu: „W stosunkach pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą konsument korzysta z ochrony, jaką zapewnia mu, jako konsumentowi, prawo państwa miejsca jego zwykłego pobytu, chyba że przedsiębiorca – z uwagi na zakres i charakter swej działalności – nie mógł w sposób rozsądny spodziewać się zastosowania tego prawa”. Art. 37 proj. uznaje się w literaturze za zbędny i błędny³².

Wydaje się, że projektowana realizacja kolizyjnej ochrony konsumenta przez odesłanie do konwencji rzymskiej, także w stosunku do umów wyłączonych przez konwencję, nie jest najlepszym rozwiązaniem (w literaturze określono tę propozycję „unikaniem legislacyjnym”)³³. Ustalenie prawa właściwego dla tych umów z zastosowaniem konwencji będzie więc trudne i zawile, a przecież warto było podjąć próbę doskonalszego uregulowania.

W projekcie warto było również zaproponować normy kolizyjne chroniące konsumenta lepiej niż rozrzucone po różnych ustawach przepisy, będące z reguły efektem nie zawsze udanej harmonizacji z dyrektywami konsumenckimi. W ten sposób można byłoby naprawić niektóre błędy ustawodawcy oraz przeciwdziałać zjawisku naruszania spójności polskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Art. 68 projektu w wersji z 2006 r. pozostawiał w mocy te przepisy, projekt

³² Por. np.: K. Zawada, *O projekcie...*, s. 1089.

³³ A. Mączyński, *Polskie prawo prywatne międzynarodowe u progu XXI wieku*, [w:] *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, red. W. Czaplński, Warszawa 2006, s. 570.

w wersji z 5 stycznia 2007 r. nie zawiera już jego odpowiednika, a przedstawiony problem pozostał.

Dyskusja naukowa związana z pracami nad projektem ustawy powinna przyczynić się do powtórnego przemyślenia sposobu wdrożenia do polskiego prawa norm kolizyjnych zawartych w dyrektywach konsumenckich, oraz zasadności umieszczania zharmonizowanych z nimi przepisów, poza ustawą Prawo prywatne międzynarodowe. Dla umów konsumenckich, które nie są objęte zakresem konwencji rzymskiej, nowa regulacja mogłaby brzmieć:

„1. W zobowiązaniach umownych z udziałem konsumenta (lub wynikających z umów konsumenckich) strony mogą poddać swe stosunki wybranemu przez siebie prawu, jednakże to prawo nie może być mniej korzystne dla konsumenta niż prawo państwa, w którym znajduje się miejsce jego zwyczajnego pobytu.

2. Jeżeli strony nie dokonały wyboru prawa, zobowiązanie umowne z udziałem konsumenta podlega prawu państwa, w którym znajduje się miejsce jego zwyczajnego pobytu”.

Być może warto więc rozważyć propozycję, aby dla umów konsumenckich nie objętych konwencją rzymską, stosować ochronnie lub subsydiarnie prawo państwa, w którym konsument ma miejsce zwyczajnego pobytu, chyba że prawo państwa, w którym ma siedzibę przedsiębiorca, jest korzystniejsze dla konsumenta. Propozycja ta może być uznana za sprzeczną z poglądem, że kolizyjnoprawną ochronę konsumenta wyraża najlepiej stosowanie prawa państwa jego zwyczajnego pobytu. Jednakże realizacja tej propozycji może przyczynić się do jak najdalej idącej ochrony konsumenta w konkretnej, rozstrzyganej sprawie.

Trudno przewidzieć, jak efekty trwających i przyszłych prac legislacyjnych na płaszczyźnie wspólnotowej wpłyną na spójność polskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Dlatego należy popierać wszelkie działania zmierzające do tego, aby ustawodawca wspólnotowy nie tworzył norm kolizyjnych naruszających tę spójność.

Konwencja rzymska będzie obowiązywała w Polsce po publikacji w Dzienniku Ustaw, ale ten fakt nie powinien stać na przeszkodzie dyskusji o prawie właściwym dla umów konsumenckich, których konwencja ta nie dotyczy, ani o konieczności porządkowania „rozsianych po ustawach” przepisów dotyczących kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta.

Bibliografia

B. Fuchs, *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*, Katowice 2003.

B. Gnela, *Nowe uregulowanie odsetek maksymalnych w kodeksie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 12.

J. Gołaczyński, *Kolizyjne aspekty umów zawieranych z udziałem konsumentów*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 2617, Prawo, Wrocław 2004.

M. Jagielska, *Ochrona konsumenta jako zagadnienie kodyfikacyjne w prawie prywatnym międzynarodowym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 9, nr 2000, z. 3.

A. Kozakiewicz, W. Kurowski, *Co dalej z kodyfikacją prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce?*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 12, 2003, z. 4.

M. Lijowska, *O kolizyjnoprawnych problemach dostosowania prawa polskiego do europejskiego prawa ochrony konsumenta*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 13, 2004, z. 1.

A. Mączyński, *O potrzebie, zakresie i sposobie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltyśkiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005.

A. Mączyński, *Polskie prawo prywatne międzynarodowe u progu XXI wieku*, [w:] *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia In-*

stytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, red. W. Czapliński, Warszawa 2006.

P. Mostowik, *Kolizyjnoprawne problemy dostosowania prawa polskiego do dyrektyw Unii Europejskiej*, cz. 1, „Rejent” 2002, nr 7.

P. Mostowik, *Kolizyjnoprawne problemy dostosowania prawa polskiego do dyrektyw Unii Europejskiej*, cz. 2, „Rejent” 2002, nr 9.

A. Palacio Vellersundi, *Le commerce électronique, le juge, le consommateur, l'entreprise et le Marche interieur: nouvelle equation pour le droit communautaire*, „Revue de droit de l'Union europeenne” 2001, nr 1.

M. Pazdan, *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 3.

M. Pazdan, *O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 9, 2000, z. 3.

J. Poczobut, *Kodyfikacje prawa międzynarodowego prywatnego*, Warszawa 1991, s. 161 i nast.

W. Popiołek, *W sprawie ograniczeń kolizyjnoprawnego wyboru prawa w polskiej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994.

A. Smith, M. Holloway, M. Limon, P. Thomson, G. McGrath, B. Walter, C. Dannevoye, *EU Guide to Consumer Affairs 2001*, Brussels 2001.

M. Świerczyński, T. Targasz, *Prawo właściwe dla zobowiązań umownych. Wprowadzenie*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 15, 2006, z. 1.

K. Zawada, *O projekcie nowej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” R. 15, 2006, z. 4, s. 1083 i nast.

Summary

Conflict-of-law rules arising out of an act dated 12th November, 1965 – International Private Law, do not meet the consumer protection standards. Some aspects of the consumer protection are fragmentary settled in special regulations, resulting from the process of harmonization of the Polish law with pro-consumer directives. The construction and location of the abovementioned provisions raise concerns, and put the conformity of the Polish law with the community law in question. The Rome Convention, dated 19th June, 1980 will be in short time in force in Poland. The Convention has an universal character and includes the conflict-of-law rules concerning the consumer protection. Thus, this article is an attempt to judge the draft of a new International Private Law Act, also with the respect to special provisions in force as well as provisions of the Rome Convention.